DİLBİLGİSİ: ARAPÇADA İŞARET SIFATLARI

İŞARET İSİMLERİ القواعد: أسْماءُ الإشارة

Konunun Arapça başlığında da fark edeceğiniz üzere, Türkçede "işaret sıfatı" dediğimiz sözcüklere, Arapçada "işaret ismi" [*ismu'l-işâra* (اسم الإشارة), çoğulu: *esmâu'l-işâra* (أسْماءُ الإشارة)] denmektedir. Türkiye'deki Arapça ikliminde, "işaret sıfatı" teriminden daha çok, Arapça terimin harfi tercümesinden dolayı "işaret ismi" terimi kullanılmaktadır. İster "işaret sıfatı" diyelim, ister "işaret ismi" diyelim, kastettiğimiz aynı şeydir.

Arapçada işaret sıfatları tek başına "bu, şu, o" şeklinde kullanılabileceği gibi, "Bu kalem senin.", "Şu peynirden verir misin?", "O problem çözüldü." örnek cümlelerinde görüldüğü üzere işaret ettiği isimle birlikte de kullanılabilir. İşaret ettiği isimle birlikte kullanıldığında, işaret edilen kelimeye "*muşârun ileyh* (مُشار إليه) denir. Muşârun ileyh olan sözcük ile işaret sıfatları hem i'râb (*merfû*, *mansûb*, *mecrûr* olma bakımından) hem cinsiyet, hem sayı bakımından birbiriyle uyumlu olmak zorundadır. Türkçede işaret sıfatı, işaret ettiği kelime ile birlikte kullanıldığında (bu adam, bu adamlar; şu çocuk, şu çocuklar; o resim, o resimler) şeklinde hep tekil kullanılırken, Arapçada işaret sıfatı her zaman işaret ettiği ismin yapısına uygun olarak (tekil, ikil veya çoğul biçiminde) kullanılır.

Unutulmaması gereken bir husus da şudur: İşaret sıfatıyla birlikte kullanılan sözcük (*muşârun ileyh*), daima belirlidir. Çünkü gösterilmek suretiyle diğerlerinden ayrılmakta, belirlenmiş olmaktadır: "Bu adam Türkçe biliyor." veya "Şu elma iyidir.", "O kadınlar, bizim annelerimiz." örneklerinde olduğu gibi.

İşaret sıfatları, işaret edilen varlığın uzaklığına göre, tıpkı Türkçedeki gibi, farklı farklıdır. Ne var ki, Arapçada yaygın olarak "yakın" ve "uzak" için olanları kullanılır. Bununla birlikte uzak için kullanılan işaret sıfatını hem "o", "onlar", hem de "şu", "şunlar" biçiminde anlamlandırmak veya hem "o", "onlar", hem de "şu", "şunlar" yerinde kullanmak mümkündür. Dolayısıyla bu bölümde yakın ve uzak işaret sıfatları üzerinde durulacaktır:

Yakın için İşaret Sıfatları

a. Tekil

Eril	هذا	Bu
Dişil	هذِهِ	Bu

dikkat

هذا ve هذِهِ'nin başlarındaki هـ'lerden sonra med harfi olmadığı hâlde ilk hecelerinin *hâzâ* ve *hâzihî* şeklinde uzatılarak okunduğunu biliniz.

هذا وَلَدٌ.

Bu, bir erkek çocuktur.

هذِهِ بِنْتٌ.

Bu, bir kız çocuktur.

İkil dışındaki tüm işaret sıfatları mebnîdirler; yani son harekeleri cümle içindeki yerine göre değişiklik göstermez. Dolayısıyla i'râbları *mahallen*'dir: *mahallen merfû* veya *mahallen mansûb* ya da *mahallen mecrûr* biçiminde i'râb edilirler; ref veya nasb ya da cer alâmeti aranmaz.

Yukarıdaki cümleleri i'râb edecek olursak:

هذا ولدٌ. (Bu, bir erkek çocuktur.)

Bu cümle, isim cümlesidir. Çünkü bir fiille değil, isimle başlamıştır.

هذا : Mubtedâ, *mahallen* merfû, *ismu'l-işâra* olduğu için mebnîdir, son harekesi değişmez.

ولدٌ : Haber, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

هذه بنتٌ. (Bu, bir kız çocuktur.)

Bu cümle, isim cümlesidir. Çünkü bir isimle başlamıştır.

هذه : Mubtedâ, *mahallen* merfû, *ismu'l-işâra* olduğu için mebnîdir, son harekesi değişmez.

بنتٌ : Haber, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

Bu örnek cümleleri, aşağıdaki cümlelerle karşılaştıralım:

هذا الولدُ تلميذٌ. (Bu erkek çocuk, bir öğrencidir.)

هذِهِ البنتُ تلميذةٌ. (Bu kız çocuk, bir öğrencidir.)

Daha önce haber olarak kullanılmış olan (ولد) ve (بنت) kelimelerinin, yukarıdaki örneklerde "haber" olarak değil, mubtedâ olan işaret sıfatlarının "*muşârun ileyh*"leri olarak kullanıldığını, dolayısıyla belirli olduklarını görüyoruz. Bu cümlelerde mubtedâların haberleri, (تلميذ) ve (تلميذة) sözcükleridir ve damme ile merfûdurlar.

b. İkil: İkil olan işaret sıfatları, *mebnî* olan tekil ve çoğul işaret sıfatlarından farklı olarak *mu'reb*'tirler, i'râbları ikil kelimenin i'râbının aynısıdır: Yani *elif* ile merfû, *ye* ile mansûb ve mecrûr olurlar. Merfû, mansûb ve mecrûr durumları itibariyle yakın için kullanılan ikil işaret sıfatlarını inceleyelim:

Eril	هذَيْنِ (mansûb-mecrûr)	هذانِ (merfû)	Bu ikisi
Dişil	هاتَيْنِ (mansûb-mecrûr)	هاتانِ (merfû)	Bu ikisi

dikkat

هذانِ ve هذَيْنِ'nin başlarındaki هـ'lerden sonra med harfi olmadığı hâlde ilk hecelerinin uzatılarak *hâzâni* ve *hâzeyni* şeklinde okunduğunu biliniz.

هذان وَلَدانِ.
Bu ikisi erkek çocuktur.

هاتان بِنْتانِ.
Bu ikisi kız çocuktur.

Bu cümlelerin i‘râbını yapalım:

هذانِ ولدانِ. (Bu ikisi, erkek çocuktur.)

هذان : Mubtedâ, merfû, ref alâmeti *elif*, çünkü ikil.

ولدان : Haber, merfû, ref alâmeti *elif*, çünkü ikil.

هاتانِ بنتانِ. (Bu ikisi, kız çocuktur.)

هاتان : Mubtedâ, merfû, ref alâmeti *elif*, çünkü ikil.

بنتان : Haber, merfû, ref alâmeti *elif*, çünkü ikil.

Şimdi bu cümlelerde haber olarak kullanılan sözcükleri işaret sıfatlarının *muşârun ileyh*'leri olarak kullanıp, onların öğrenci (تلميذ) olduklarını söylemek istersek nasıl söyleriz?

Şöyle olacaktır:

هذانِ الوَلَدانِ تِلْميذانِ. (Bu iki erkek çocuk, öğrencidir.)

هاتانِ البِنْتانِ تِلْميذَتانِ. (Bu iki kız çocuk, öğrencidir.)

Bu örneklerde muşârun ileyh haline getirebilmek için ilgili sözcükleri belirli kullandığımızı fark etmiş olmalısınız.

Şimdi ikil olan işaret sıfatlarının mansûb ve mecrûr durumlarına örnek verelim:

قَرَأْتُ هذينِ الكتابَيْنِ. (Bu iki kitabı okudum.)

قرأتُ (okudum) : Mâzî fiil, fâ‘il bitişik zamir olan *tâu'l-muteharrike* (ت).

هذين : Nesne (mef'ûlun bih), mansûb, nasb alâmeti "*ye*", çünkü ikil.

الكتابين : Muşârun ileyh, mansûb (çünkü işaret sıfatına uymak zorunda), nasb alâmeti "*ye*", çünkü ikil.

ذهبتُ إلى هاتَيْنِ المدينَتَيْنِ. (Bu iki şehre gittim.)

ذهبتُ (gittim) : Mâzi fiil, fâ‘il bitişik zamir olan *tâu'l-muteharrike* (ت).

إلى : Harf-i cer

هاتين : Mecrûr, cer alâmeti "*ye*", çünkü ikil.

المدينتين : Muşârun ileyh, mecrûr (çünkü işaret sıfatına uymak zorunda), cer alâmeti "*ye*", çünkü ikil.

c. Çoğul: Çoğul işaret sıfatı, eril ve dişil için aynı olup mebnîdir, dolayısıyla i‘râbı *mahallen*'dir.

Eril	هؤلاءِ	Bunlar
Dişil	هؤلاءِ	Bunlar

dikkat

هؤلاء'nin başındaki هـ'den sonra med harfi olmadığı hâlde ilk hecesinin uzatılarak *hâulâi* şeklinde okunduğuna dikkat ediniz.

Çoğul şekil هؤلاء (*hâ'ulâi*, bunlar) eril ve dişil için ortaktır.

هؤُلاءِ أَولادٌ.
Bunlar erkek çocuktur.

هؤُلاءِ بَناتٌ.
Bunlar kız çocuktur.

Şimdi çoğul işaret sıfatlarının i'râb durumlarına örnek verelim:

عَرَفْتُ هؤُلاءِ الأَطْفالَ. (Bu çocukları tanıdım.)

عَرَفْتُ (tanıdım) : Mâzî fiil, fâ'il bitişik zamir olan *tâu'l-muteharrike* (ت).

هؤُلاءِ : Nesne (mef'ûlun bih), *mahallen* mansûb çünkü mebnî.

الأَطْفالَ : Muşârun ileyh mansûb (çünkü işaret sıfatına uymak zorunda), nasb alâmeti fetha.

رَأَيْتُ هؤُلاءِ الطبيباتِ. (Bu kadın doktorları gördüm.)

رَأَيْتُ (gördüm) : Mâzî fiil, fâ'il bitişik zamir olan *tâu'l-muteharrike* (ت).

هؤُلاءِ : Nesne (mef'ûlun bih), *mahallen* mansûb çünkü mebnî.

الطبيباتِ : Muşârun ileyh mansûb (çünkü işaret sıfatına uymak zorunda), nasb alâmeti kesra çünkü düzenli dişil çoğul.

هذا طِفْل.
Bu bir çocuktur.

هذا شابّ.
Bu bir gençtir.

هذا رَجُل.
Bu bir adamdır.

Uzak İçin İşaret Sıfatları

Uzak için kullanılan işaret sıfatlarının tekil ve çoğul biçimleri kullanılır, ikil formları pek kullanılmaz. Tekil için eril ve dişil formu vardır, çoğul formu ise eril ve dişil için ortaktır. Her üç işaret sıfatı mebnîdir, son harekeleri hep aynıdır, dolayısıyla i'râbları *mahallen*'dir. Tabloda şu şekilde göstermek mümkündür:

Tekil (Eril)	ذلِكَ	Şu/O
Tekil (Dişil)	تِلْكَ	Şu/O
Çoğul (Eril-dişil)	أُولِئكَ	Şunlar/Onlar

ذلِكَ جَبَل.
Şu bir dağdır.

تِلْكَ سَفينَة.
Şu bir gemidir.

أُولِئكَ حُجّاج.
Şunlar hacılardır.

dikkat

! ذلِكَ'nin başındaki ذَ'den sonra med harfi olmadığı hâlde ilk hecenin uzatılarak *zâlike* şeklinde okunduğunu biliniz.

! أُولِئكَ'de أُ'den sonra و olmasına rağmen ilk hecenin kısa olarak ve لِ'dan sonra med harfi olmamasına rağmen ikinci hecenin uzatılarak *ulâike* şeklinde okunduğuna dikkat ediniz.

dikkat

Gayr-ı ʿâkil çoğullar tekil-dişil hükmünde olduğu için işaret sıfatları bu tür çoğullar için kullanılırken, tekil-dişile özgü yapısıyla kullanılırlar.

تِلْكَ زُهور.

Şunlar çiçeklerdir.

هذِهِ كُتُب.

Bunlar kitaplardır.

Bazı işaret isimleri de yer bildirmektedirler.

Yer Bildiren İşaret İsimleri

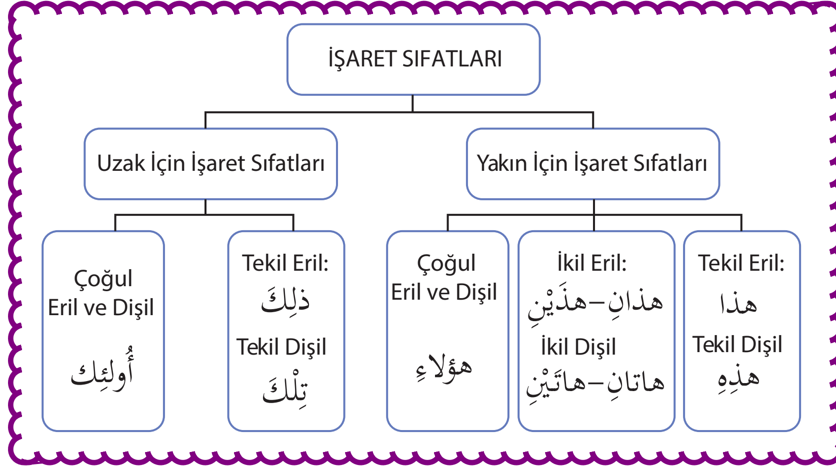
Yakında bulunan bir yer için هُنا (*hunâ*); uzakta bulunan bir yer için هُناكَ (*hunâke*) veya هُنالِكَ (*hunâlike*) kullanılır. Yer bildiren işaret sıfatları da mebnîdirler, dolayısıyla onların iʿrâbları da *mahallen*'dir.

Örneğin;

Erkek öğrenci buradadır.	الطّالِبُ هُنا.
Kız öğrenci oradadır.	الطالِبَة هُناك.
Kız öğrenci oradadır.	الطالِبَة هُنالِك.

Şimdi işaret sıfatlarının hepsini bir tablo içinde görelim.

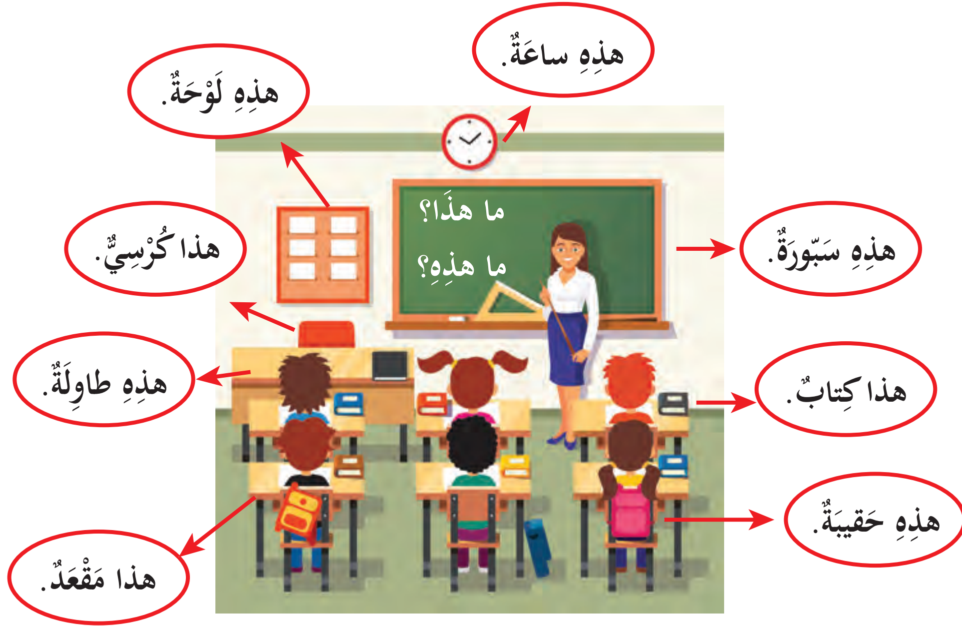
dikkat

Uzak için kullanılan işaret sıfatlarının ikil olanları günlük hayatta kullanılmadığı için burada yer verilmemiştir.

ما هذَا؟ /ما هَذِهِ؟

Bu nedir?

Öğrenme Çıktısı

2 İşaret sıfatlarını tanıyabilme, bu sıfatları cümle içinde kurabilme becerisi kazanma

Araştır/ Tekrarla 2

"Bu kitabı gördüm.", "Bu iki kitabı gördüm.", "Bu kitapları gördüm", "Şu adamı tanıdım.", "Şu adamları tanıdım." cümlelerini Arapçaya çeviriniz.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in "Bakara Suresi" 2. ayet-i kerimesini, "Haşr Suresi" 21. ayet-i kerimesini ve "Tîn Sûresi" 3. ayet-i kerimesini okuyunuz. Bu ayetlerde geçen işaret sıfatlarına ve işaret ettikleri isimlerin yapısına dikkat ediniz.

Anlat/ Paylaş

Arapça öğrenen arkadaşlarınızla birlikte içinde bulunduğunuz ortamdaki eşyaları birbirinize göstererek "Bu nedir?-Bu.....dir." şeklinde soru cevap oyunu oynayınız.